שאין בה שוה פרוטה א)דא"ר אמי א"ר יוחנן אהכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה ב)ולא מקשינן הכאה לקללה: חוץ (א) מעל ידי גר תושב וכו': אלמא גר תושב עובד כוכבים הוא אימא סיפא גר תושב גולה ע"י גר תושב אמר רב כהנא לא קשיא בכאן בגר תושב שהרג גר תושב כאן בגר תושב שהרג ישראל איכא דרמי קראי אהדדי כתיב [1]לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים וכתיב [2]והיו לכם הערים למקלט (ב) לכם ולא לגרים אמר רב כהנא ל"ק כאן בגר תושב שהרג ישראל כאן בגר תושב שהרג גר תושב ורמינהי לפיכך גר ועובד כוכבים שהרגו נהרגין קתני גר דומיא דעובד כוכבים מה עובד כוכבים לא שנא דקטל בר מיניה ולא שנא דקטל דלאו בר מיניה נהרג אף גר לא שנא דקטל בר מיניה ולא שנא קטל דלאו בר מיניה נהרג אמר רב חסדא ל"ק כאן שהרגו דרך ירידה כאן שהרגו דרך עלייה דרך ירידה דישראל גלי איהו נמי סגי ליה בגלות דרך עלייה דישראל פטור הוא נהרג א"ל (ג) רבא ולאו ק"ו הוא ומה דרך ירידה דישראל גלי איהו נמי סגי ליה בגלות דרך עלייה דישראל פטור איהו נהרג אלא אמר (ד) רבא גבאומר מותר א"ל אביי ג)אומר מותר אנוס הוא א"ל שאני אומר אומר מותר קרוב למזיד הוא ואזדו לטעמייהו דאיתמר כסבור בהמה ונמצא אדם כנעני ונמצא גר תושב רבא אומר חייב ד)אומר מותר קרוב למזיד הוא רב חסדא אומר פטור אומר מותר אנוס הוא איתיביה רבא לרב חסדא [3]הנך מת על האשה אשר לקחת מאי לאו בידי אדם לא בידי שמים דיקא נמי דכתיב [4]מחטוא לי ולטעמיך [5]וחטאתי לאלהים ולא לאדם אלא דינו מסור לאדם הכא נמי דינו מסור לאדם איתיביה אביי לרבא [6]הגוי גם צדיק תהרוג התם כדקא מהדרי (ה) עלויה [7]ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא

אשת

שאין בה שוה פרוטה. שאם יש בה תשלומי פרוטה משלם ואינו לוקה דילפינן בכתובות באלו נערות (דף לב:) בפירוש ריבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין וכי אין בה שוה פרוטה לוקה שעבר על לא יוסיף פן יוסיף (דברים כה): **ולא מקשינן הכאה לקללה.** לומר שכשם שאינו לוקה על קללתו ה)דכתיב בעמך לא תאור כך לא ילקה על הכאתו ופלוגתא היא בסנהדרין [פה:] דאיכא דמקיש ואיכא דלא מקיש: **חוץ מגר תושב.** ומשמע דמתרוייהו ממעט ליה דלא הוא גולה ע"י הריגתו אלא נהרג ולא ישראל גולה עליו: **ל"ק כו' גר תושב שהרג גר תושב.** גולה כדקתני בהדיא ורישא כשהרג את ישראל אינו גולה דלא סגי ליה בגלות: **לפיכך.** אשבע מצות שנצטוו בני נח קאי (ו) וקיי"ל אזהרתן זו היא מיתתן לפיכך גר תושב או עובד כוכבים שהרגו נהרגין ואפי' בשוגג שאין בני נח צריכין התראה כדאמרינן בסנהדרין (דף נז.): **מה עובד כוכבים ל"ש קטל בר מיניה.** עובד כוכבים כמותו: **לאו בר מיניה.** ישראל: **אף גר תושב לא שנא קטל בר מיניה.** גר תושב כמותו: **דלאו בר מיניה.** ישראל: **באומר מותר.** נהרג דלאו בר גלות הוא: **ואזדו לטעמייהו.** רב חסדא דלא בעי לשנויי באומר מותר דקסבר אנוס הוא (ז) ורבא דאמר נהרג: **כסבור בהמה.** ה"ז כאומר מותר שהיה לו ללמוד ואף זה היה לו לעיין ובגר תושב עסקינן: **חייב.** מיתה: **מאי לאו בידי אדם.** בדיני בני נח וזה אומר מותר היה כסבור אחות אברהם היא: **לאלהים ולא לאדם.** והלא יודע שהיא אשת איש: **הגוי גם צדיק תהרוג.** קס"ד שהודה לו הקב"ה אלמא אנוס הוא: **כדקא מהדרי ליה עילויה.** לא הודה לדבריו שהשיב לו תשובה שחייב מיתה שאינו צדיק בדבר שהיה לו ללמוד דרך ארץ כדמפרש ואזיל:

מתני'

אלמא גר תושב עובד כוכבים הוא. ו)(אינו) מדקדק מדאתי למעוטי גר תושב לפי שאינו ממעט אלא גר תושב שהרג ישראל שאינו גולה אלא נהרג וכן ישראל שהרג גר תושב דפטור דכן מוכיח לשון מתני' דקתני הכל גולין ע"י ישראל וישראל ע"י כולן חוץ מגר תושב דלא הוי בכלל דהאי הכל דאין גולין ע"י ישראל וכן ישראל אינו גולה על ידו (אלא) קא סלקא דעתיה דכיון דישראל אינו גולה ע"י גר תושב ולא גר תושב ע"י ישראל אלמא גר תושב דינו כעובד כוכבים א"כ הוא הדין גר תושב לגר תושב מידי דהוה אעובד כוכבים לעובד כוכבים ולכך קאמר אימא סיפא וכו' ומשני רישא דוקא קאמר גר תושב לישראל אבל גר תושב לגר תושב לא וכדמייתי בתר הכי מקראי ובתוספ' ראיתי שדחק לפרש דמעיקרא סלקא דעתיה דגר תושב וישראל גולין זה ע"י זה וחוץ דגר תושב דקתני במתני' אתא למעוטי שאין גר תושב גולה ע"י הכל ולא הכל על ידו ולא ידענא מאי קאמר חדא דכל היכא דקתני ז)חוץ וכו' קאי אכל מה דלעיל מיניה ואף את"ל דהאי חוץ אתי למעוטי דלא הוי בכלל ישראל לגלות ע"י הכל והכל על ידו (מ"מ) קשה דהא לא קתני כללא גבי ישראל וחוץ משמע דאתי לאפוקי מכללא ועוד דגר תושב לאו בכלל ישראל הוא ואמאי איצטריך לאפוקי וע"ק דא"כ דס"ד מעיקרא דישראל וגר תושב גולין זה ע"י זה מאי קאמר אלמא עובד כוכבים הוא אי עובד כוכבים (ח) לא יגלה ישראל על ידו ולא הוא ע"י ישראל: **דרך** עלייה דישראל פטור הוא נהרג. וא"ת אכתי לא הויא דומיא דעובד כוכבים דאפי' דרך ירידה נהרג וי"ל דמ"מ הוא דומיא דעובד כוכבים מה עובד כוכבים לא שנא בר מיניה ל"ש לאו בר מיניה כו' ובכך הוי סגי דומיא דעובד כוכבים בחדא מילתא: **אמר** ליה (ט) רבא לא כ"ש הוא ומה דרך ירידה וכו'. וא"ת אדרבה היא הנותנת דרך ירידה ניתן לישראל לכפרה דסגי ליה בגלות אבל דרך עלייה לא ניתן לישראל לכפרה חמור הוא ואינו גולה דלא סגי בגלות דה"נ אמרינן ברפ"ק (לעיל דף ב:) וי"ל דלית ליה האי טעמא לדרך עלייה לאו משום דלא סגי ליה בגלות אלא משום דקיל הוא ביותר מירידה דהוי אנוס ביותר והלכך לא מצי אמרת דחמור ביותר מירידה: **ואזדו** לטעמייהו. רב חסדא דמוקי לה דרך עלייה ואז נהרג ולא מוקי לה באומר מותר משום דס"ל דאומר מותר אנוס הוא ולא מיקטל (י) ורבא אית ליה איפכא דדרך עלייה לא מיקטל ח)אבל אומר מותר מיקטל דהיה לו ללמוד ולא למד: **כסבור** בהמה ונמצא אדם. רבא אמר חייב דהיה לו לעיין אם אדם אם בהמה ט)וא"נ אומר מותר היה לו ללמוד וצ"ל שנמצא אדם גר תושב מדקאמר ונמצא גר תושב וכן הא דקאמר חייב איירי בגר תושב דאי בישראל לא מחייב אגר תושב ועוד דאי בישראל א"כ חייב דקאמר (כ) רבא חייב גלות קאמר וזה אינו דהא לעיל ממעטינן אומר מותר מגלות אלא על כרחך איירי שההורג נמי גר תושב ורבא דאמר חייב חייב מיתה קאמר: **דאומר** מותר קרוב למזיד הוא. פי' משום דהיה לו ללמוד והכא נמי היה לו לעיין: **ורב** חסדא אומר פטור דאומר מותר אנוס הוא. וא"ת רב חסדא היכי מתרץ ברייתא דלעיל (דף ז:) דקתני פרט למזיד ואוקימנא דר"ל לאומר מותר ולדידיה הא אומר מותר לא הוי מזיד וי"ל דרב חסדא סבר דמ"מ קרי ליה מזיד משום דבמזיד נהרג שיודע בטוב שהוא הורגו וא"ת דבריש פירקין (דף ז:) אמרינן בבלי דעת פרט למתכוין לבהמה והרג לאדם ולמה לי קרא תיפוק ליה משום דחשיב אומר מותר כדמשמע הכא ואומר מותר הוינא ממעט מבשגגה וי"ל דלעיל איירי כגון דאיכא בהמה ואדם לפניו ונתכוין לבהמה והרג אדם אבל הכא שלאותו דבר שנתכוין נמצא שהוא אדם ומשום הכי קאמר (ל) רבא שהוא קרוב למזיד: **אלא** דינו מסור לאדם וכו'. לפי הגי' ה"פ אלא אע"ג דכתיב וחטאתי לאלהים מ"מ הוי דינו מסור לאדם פי' חייב בדיני אדם וקשה דלישנא לא משמע הכי לכן נראה כאידך גירסא אלא דינו מסור לשמים וכו' פי' אלא לכך נקט וחטאתי לאלהים דאע"ג דחייב אף בדיני אדם משום דדינו היה מסור לשמים לפי שלא היו שם עדים הלכך אין דינו מסור אלא לשמים ה"נ דכתיב מחטוא לי היינו דדינו מסור לשמים ולא לאדם לפי שלא י)ידע מעולם שהיא אשת איש ולעולם חייב בדיני אדם. כך נראה למשי"ח:

התם כדאהדרו ליה. שלא היה צדיק כדמסיק ואזיל השב אשת האיש כי נביא הוא דה"ל ללמוד ורב חסדא לית ליה האי דרשא דכי נביא הוא אבל ליכא לפרושי דאהדרו ליה דכתיב ואם אינך משיב דע כי מות תמות שאחרי שהודיעו שהיא אשת איש א"ל הכי ומ"מ י"ל מדאיצטריך לומר לו כן ש"מ שהיה אומר לו שכך דינו גם למי שטעה לפי שהיה לו ללמוד ולא למד והא דקאמר אשת נביא הוא וכו' מילתא באפי נפשיה היא ולא משניא הוא כמו לפירוש הקונט' והא דמסיק דהיה לו ללמוד כו' מיתוקמא שפיר גם כרב חסדא דמדרך ארץ יש לו ללמוד ומיהו נמי ניחא לשיטת קונטרס:

מסורת הש"ס

א) כתובות לב: סנהדרין פה., ב) [סנהדרין פה:], ג) [לעיל ז:], ד) [שם], ה) [שמות כב], ו) רש"א חוץ אתי למעוטי מכללא ואם נאמר דאתי למעוטי כו' ע"י וקשה, ח) דאנוס הוא ואומר מותר מיקטל דהיה לו כו'. רש"א, ט) גי' רש"א והכי נמי אמרינן אומר מותר כו', י) ס"י ידעו העולם,

◆

תורה אור השלם

1. לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ הֶעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט לָנוּס שָׁמָּה כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה: במדבר לה טו

2. וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט: במדבר לה יב

3. וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת בָּעַל: בראשית כ ג

4. וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתָם לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹּאת וָאֶחְשֹׂךְ גַּם אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ לִי עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ: בראשית כ ו

5. אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם אוֹתָךְ בַּאֲשֶׁר אַתְּ אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים: בראשית לט ט

6. וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרֹג: בראשית כ ד

7. וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ: בראשית כ ז

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' כפיסקא חוץ מגר תושב כצ"ל ותיבו' מעל ידי נמחק: (ב) שם לכם ולא לגרים. נ"ב עיין לקמן ד' יג ע"א: (ג) שם א"ל רבה ולאו ק"ו: (ד) שם אמר רבה באומר מותר: (ה) שם כדקא מהדרי ליה עילויה: (ו) רש"י ד"ה לפיכך וכו' דקיימא לן: (ז) ד"ה ואזדו וכו' ורבה דאמר: (ח) תוס' ד"ה אלמא וכו' אי עובד כוכבים הוא לא יגלה ישראל: (ט) ד"ה אמר ליה רבה ולא וכו' דניתן לישראל לכפרה סגי ליה בגלות אבל דרך עלייה דלא: (י) ד"ה ואזדו וכו' ורבה אית ליה איפכא: (כ) ד"ה כסבור וכו' דקאמר רבה חייב וכו' ורבה דאמר חייב: (ל) ד"ה ורב חסדא וכו' קאמר רבה שהוא קרוב למזיד:

עין משפט נר מצוה

כט א מיי' פט"ז מהל' סנהדרין הל' י"ב ופ"ה מהל' חובל הל' ג סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף ג:

ל ב מיי' פ"ה מהל' רוצח הלכה ג והל' ד:

לא ג מיי' שם הל' ד ופ"י מהל' מלכים הלכה א:

◆

רבינו חננאל

שאין בה שוה פרוטה לוקה. ולא מקשינן הכאת עבד וכותי לקללתו ולא אמרינן כשם שישראל המקלל עבד וכותי פטור ולא קרינן ביה ונשיא בעמך לא תאור כך המכה אותן פטור אלא ישראל המכה עבד או כותי חייב: חוץ מעל ידי גר תושב. כלומר אין ישראל גולה אם הרג גר תושב. אלמא גר תושב עובד כוכבים הוא ואסיקנא גר תושב שהרג ישראל נהרג וכ"ש עובד כוכבים שהרג ישראל. גר תושב שהרג גר תושב גולה שנאמר לבני ישראל לגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים האלה למקלט וגו': כסבור בהמה ונמצא אדם כו'. פי' גר תושב שהרג כסבור בהמה ונמצא אדם כנעני ונמצא גר תושב (רבה) [רבא] אמר חייב אומר מותר קרוב למזיד הוא רב חסדא אמר פטור אומר מותר אנוס הוא. איתיביה רבא לרב חסדא הנך מת על האשה אשר לקחת והנה הוא לא לקחה אלא [שסבר] שהוא מותר וקתני הנך מת מאי לאו בידי אדם וש"מ אומר מותר חייב. ודחי לא הנך מת בידי שמים ופטור מדיני אדם. ודייקא מדכתב מחטוא לי ש"מ בידי שמים הוא. אי הכי האי דכתב ביוסף לאשת אדוניו וחטאתי לאלהים הכי נמי דדינו לשמים והא אשת איש (הא) [היא] (ודינם) [ודינה] בידי אדם. אלא הכי קאמר החטא לאלהים ודינו בידי אדם. ומותיב אביי לרבא וכי האומר מותר חייב והכתיב הגוי גם צדיק תהרוג מכלל שאינו חייב. ומשני